

ΟΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΕΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΙΣΤΟΡΙΣΜΟΥ.

Στο παρόν κείμενο θα ασχοληθούμε με τις ιδεολογικές και επιστημολογικές επιλογές των Ελλήνων εκφραστών του ιστορισμού, στην προσπάθειά τους να συγγράψουν την ελληνική εθνική ιστορία. Στην αρχή θα αναφερθούμε συνοπτικά στο ιδεολογικό ρεύμα του ιστορισμού και στην συνέχεια θα παρουσιάσουμε τις επιλογές των εκφραστών του ρεύματος αυτού στην Ελλάδα και τους λόγους που τους οδήγησαν στις επιλογές αυτές.

ΤΟ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΟ ΡΕΥΜΑ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΣΜΟΥ

Ο ιστορισμός δεν είναι απλά μια θεωρία για την ιστορία. Είναι φιλοσοφία ζωής που συνδυάζει μια αντίληψη για την επιστήμη και ειδικά για τις ανθρωπιστικές επιστήμες και μια αντίληψη για την πολιτική και κοινωνική τάξη. Θεωρεί ότι άνθρωπος δεν έχει φύση, δηλαδή δεν είναι ο ίδιος το συγκεκριμένο όν, αλλά ιστορία και ότι η ιστορία έχει νόημα και αυτό φανερώνεται μέσα από την ίδια την ιστορία.¹

Έχει δύο βασικές αντιλήψεις. Η πρώτη θεωρεί ότι το προς μελέτη αντικείμενο, το ιστορικό γεγονός ή ο φορέας του γεγονότος, είναι ένας οργανισμός που προηγείται χρονικά των μερών του. Είναι μοναδικός και ανεπανάληπτος ιστορικά. Η δεύτερη δέχεται ότι η κατανόηση του αντικειμένου μελέτης μπορεί να γίνει μόνο μέσω της ιστορικο-γενετικής μεθόδου. Ο μελετητής αναζητά, μέσω των καταβολών του αντικειμένου, τα ουσιώδη χαρακτηριστικά του, παρακολουθώντας παράλληλα την ιστορική πορεία του και τις μεταβολές τους. Οι θέσεις αυτές έχουν ως αποτέλεσμα η ιστορική εξέλιξη να

¹ Iggers G. *Η Ιστοριογραφία στον εικοστό αιώνα*, Νεφέλη, Αθήνα. 2006, σ 46

λογίζεται ως όλο και συνεπώς δεν υπάρχουν περιόδοι τις οποίες ο ιστορικός μπορεί να αγνοεί ή να επικρίνει.²

ΟΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΙΣΤΟΡΙΣΜΟΥ.

Η ανακήρυξη του ελληνικού κράτους δημιούργησε την ανάγκη απόκτησης του ιδρυτικού ιστορικού μύθου του. Τότε γεννήθηκε η ελληνική εθνική ιστοριογραφία. Με παρακαταθήκη τα κείμενα των φιλελλήνων ιστορικών για το 1821, οι Έλληνες εθνικοί ιστοριογράφοι προσέγγισαν την ελληνική ιστορία ως ενιαία, αρχίζοντας από τα αρχαία χρόνια και φτάνοντας μέχρι την δημιουργία του κράτους, προσπαθώντας να τεκμηριώσουν την επιβίωση των Ελλήνων ως έθνος μετά από πολλές κατακτήσεις και συμφορές.³

Εικόνα 1
Σπυρίδων Ζαμπέλιος

Σε αυτό το πλαίσιο οι Σπυρίδων Ζαμπέλιος (1815-1881) και Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος (1815-1891), απέριψαν την ιστοριογραφία του γένους, η οποία είχε κύριο εκπρόσωπο τον Μανουήλ Γεδεών (1851-1943), προτείνοντας την εθνική ιστορία.⁴ Η ιδέα του έθνους είχε εκφραστεί ήδη σε κείμενα των στοχαστών του ελληνικού διαφωτισμού, εισάγοντας την ιδέα της συνέχειας από την ελληνική αρχαιότητα, με διακριτά στοιχεία καθορισμού την γλώσσα, τον πολιτισμό και τις ηθικές αξίες.⁵ Έχοντας δηλώσει τα στοιχεία ταυτότητας έπρεπε να

Εικόνα 2 Μανουήλ Γεδεών

² Κουμπουρλής Γ, «Ο “Σπυρίδων Ζαμπέλιος” του Νίκου Σβορώνου και ο ελληνικός ιστορισμός», Νέα Εστία [Αφιέρωμα στον Νίκο Γ. Σβορώνο (1911-1989)], τόμος 170, τχ. 1850, 2011, σ. 888-908, 893-895.

³ Κουμπουρλής Γ, *Οι ιστοριογραφικές οφειλές των Σπ. Ζαμπέλιου και Κ. Παπαρρηγόπουλου. Η συμβολή Ελλήνων και ξένων λογίων στη διαμόρφωση του τρισήμου σχήματος του ελληνικού ιστορισμού (1782-1846)*, ΕΙΕ, Αθήνα. 2012. σ. 524-525

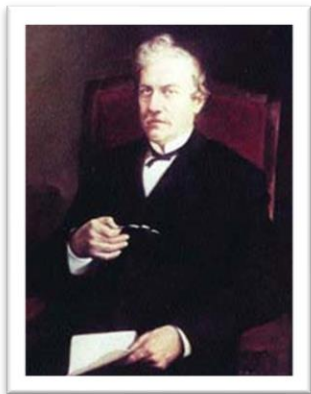
⁴ Κιτρομηλίδης Π, «Η ιδέα του έθνους και της εθνικής κοινότητας στην ελληνική ιστοριογραφία», στο, *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1833-2002. Δ' Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας: Πρακτικά*, 2 τόμοι, ΕΙΕ, 2004, τόμ. Α', σ. 37-50, σ 40-41.

⁵ ο. π. σ. 37

εντάξουν την μακεδονική και βυζαντινή περίοδο στην ελληνική ιστορική συνέχεια, «ως εκπροσώπους διαφορετικών, αλλά συγγενών ιδεολογικά αυτοκρατοριών».⁶

Τρεις ερμηνείες σχετικά με το ιστορικό παρελθόν διατυπώνονται δίνοντας απάντηση στο ερώτημα της επιβίωσης των Ελλήνων, απέναντι στις καταστροφές και τις κατακτήσεις. Οι ριζοσπάστες διαφωτιστές προτείνουν το σχήμα των διαδοχικών κατακτήσεων. Οι φιλέλληνες της περιόδου 1821-1832 αυτό του ανέναα αντιστεκόμενου στους κατακτητές ελληνικού έθνους. Οι Έλληνες εθνικοί ιστορικοί θεώρησαν ελληνικό το πολιτικό καθεστώς των αρχαίων Μακεδόνων και του Βυζαντίου δίνοντας συνέχεια στην πολιτική ελληνική ιστορία.⁷

Στην προσπάθειά να εντάξουν την περίοδο του Βυζαντίου στην ελληνική ιστο-

*Εικόνα 3
Κωνσταντίνος
Παπαρρηγόπουλος*

ρική πορεία η μέθοδος των Ζεμπέλιου και Παπαρρηγόπουλου είναι διαφορετική. Ο Ζεμπέλιος εντοπίζει στο Βυζάντιο δύο ιστορίες, τη πολιτική και την πολιτισμική. Για την πρώτη υπάρχουν αρκετές πηγές. Για την δεύτερη είναι αναγκαία η προσφυγή στους μύθους και τις παραδόσεις. Ο Παπαρρηγόπουλος θεώρησε λανθασμένο τον διαχωρισμό, διότι η βυζαντινή ιστορία περιορίζονταν σε ιστορία της γλώσσας και της θρησκείας, θεωρώντας ξένο ως προς την ελληνικότητα το πολιτεύμα. Προτείνει την συνεύρεση πολιτικής και πολιτισμικής ιστορίας τοποθετώντας το στόχο γεωπολιτικό και καταγίνεται με τον συνδυασμό τους.⁸

Και οι δύο προσάρμοσαν τις φιλοσοφίες για την ιστορία του 19^{ου} αιώνα στις ανάγκες του ελληνικού εθνικισμού δίδοντάς του διαφορετικές αποστολές στην διάρκεια του χρόνου. Έτσι το έθνος αποκτά «προορισμό» ως «περιούσιος λαός» κατά την προτεσταντική και ιουδαιο-χριστιανική αντίληψη και ταυτόχρονα σκοπό με ένα τελεολογικό σχήμα που είναι η ίδρυση του εθνικού κράτους.⁹

Στο κείμενό μας παρουσιάσαμε τις σημαντικότερες ιδεολογικές και επιστημολογικές επιλογές των Ελλήνων ιστορικών του ιστορισμού, στην προσπάθειά τους να

⁶ Κουμπουρλής, ο. π. σ. 526

⁷ ο π. σ. 542-543

⁸ Κουμπουρλής, 2011, ο. π. σ. 904-907.

⁹ Κουμπουρλής, 2012, ο. π. σ. 535-536

συγγράψουν την εθνική ελληνική ιστορία. Ταυτόχρονα εντοπίσαμε τις διαφορές στις απόψεις των Ζαμπέλιου και Παπαρρηγόπουλου με αυτές των Ελλήνων και ξένων διαφωτιστών.

Βιβλιογραφία

- Κιτρομηλίδης Π, «Η ιδέα του έθνους και της εθνικής κοινότητας στην ελληνική ιστοριογραφία», στο, *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1833-2002. Δ' Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας: Πρακτικά*, 2 τόμοι, ΕΙΕ, 2004, τόμ. Α', σ. 37-50.
- Κουμπουρλής Γ, 2011, «Ο “Σπυρίδων Ζαμπέλιος” του Νίκου Σβορώνου και ο ελληνικός ιστορισμός», *Νέα Εστία [Αφιέρωμα στον Νίκο Γ. Σβορώνο (1911-1989)]*, τόμος 170, τχ. 1850, σ. 888-908
- Κουμπουρλής Γ, 2012, *Οι ιστοριογραφικές οφειλές των Σπ. Ζαμπέλιου και Κ. Παπαρρηγόπουλου. Η συμβολή Ελλήνων και ξένων λογίων στη διαμόρφωση του τρισήμου σχήματος του ελληνικού ιστορισμού (1782-1846)*, ΕΙΕ, Αθήνα.
- Iggers G. 2006, *Η Ιστοριογραφία στον εικοστό αιώνα*, Νεφέλη, Αθήνα.